

Ons kent ons? Een analyse voor 1990 en 2019

Egbert Jongen en Heike Vethaak

Referentie: E. Jongen en H. Vethaak (2026), Ons kent ons? Een analyse voor 1990 en 2019, in: K. Caminada, J.H.M. Donders, C.A. de Kam en O.P. van Vliet (red.), *Bestaanszekerheid voor allen – Sleutelen aan de sociale zekerheid in theorie en praktijk (Liber Amicorum Kees Goudswaard)*, Universiteit Leiden: 77-83

Onderzoek naar ongelijkheid speelt een prominente rol in het werk van Kees Goudswaard, in het bijzonder waar het gaat om de ongelijkheid van de personele inkomensverdeling. Uit de studie van Wang, Caminada en Goudswaard (2014) blijkt dat de ongelijkheid van de verdeling van de primaire (verdiende) inkomens van huishoudens de afgelopen decennia in verschillende landen is toegenomen, zo ook in Nederland (Caminada *et al.*, 2021; Vethaak en Jongen, 2024). Daarvoor zijn verschillende verklaringen denkbaar (Nolan *et al.*, 2019).

Eén mogelijke verklaring is zogenaamde selectieve paarvorming – het verschijnsel dat partners binnen een stel vergelijkbare inkomens- of opleidingsniveaus hebben. De internationale literatuur laat zien dat selectieve paarvorming inderdaad een rol kan spelen bij de verklaring van de stijgende inkomensongelijkheid (Greenwood *et al.*, 2014; Eika *et al.*, 2019; Frémeaux en Lefranc, 2020). Voor Nederland laten Vethaak *et al.* (2021) zien dat er enkele decennia geleden – toen Kees nog aan het begin van zijn wetenschappelijke carrière stond – nauwelijks sprake was van selectieve paarvorming op basis van inkomen, maar dat in 2019 – nu zijn kinderen aan hun carrière bouwen – er een duidelijk positief verband zichtbaar is tussen de inkomens van partners ('ons kent ons').

Het bedoelde onderzoek van Vethaak *et al.* richtte zich echter uitsluitend op stellen waarvan beide partners een positief inkomen hebben. Hierdoor worden de resultaten mede verklaard door het gestegen opleidingsniveau en de toegenomen arbeidsparticipatie van vrouwen (Euwals *et al.*, 2011; Christiansen *et al.*, 2016; Centraal Planbureau, 2018). Bovendien wordt geen rekening gehouden met het feit dat er selectie is in de groep van vrouwen die participeert op de arbeidsmarkt en deeltijd werkt (Been *et al.*, 2025), terwijl de keuze om te werken – en voor hoeveel uren – mede wordt bepaald door het inkomen van de partner (Chiappori, 1988; 1992).

In deze bijdrage onderzoeken we daarom de rol van het opleidingsniveau van partners als mogelijke factor achter de ontwikkeling van selectieve paarvorming. Door te kijken naar het opleidingsniveau kunnen we alle stellen in de populatie

observeren en niet enkel stellen waarbij beide partners werken. Daarnaast geeft opleiding een goede benadering van het inkomenspotentieel, zodat de arbeidsparticipatiebeslissing de resultaten niet vertekent.

Gebruikte gegevens en methode

Bij de analyse van selectieve paarvorming op basis van opleidingsniveau gebruiken wij gegevens uit de Enquête Beroepsbevolking van het Centraal Bureau voor de Statistiek voor de jaren 1990 en 2019. Het opleidingsniveau wordt daarbij ingedeeld in de categorieën laag, middelbaar en hoog, conform de internationale ISCED-indeling. Dit geeft negen mogelijke combinaties van opleidingsniveaus binnen stellen. Wij beperken ons daarbij tot stellen bestaande uit een man en een vrouw, aangezien een vergelijkbare analyse niet direct is uit te voeren voor stellen met een andere *gendersamenstelling*.

Bij een vergelijking van de aandelen van de negen combinaties voor beide jaren wordt het beeld ‘vertroebeld’ door de algehele stijging van het opleidingsniveau van de bevolking. Om voor deze trend te corrigeren, presenteren we ook de aandelen van combinaties wanneer partners *random* (op basis van toeval) aan elkaar zouden zijn gekoppeld. Door vervolgens de waargenomen aandelen te vergelijken met de hypothetische gerandomiseerde combinaties, kunnen we beter duiden of de selectieve paarvorming naar opleidingsniveau tussen 1990 en 2019 daadwerkelijk is veranderd.

Resultaten

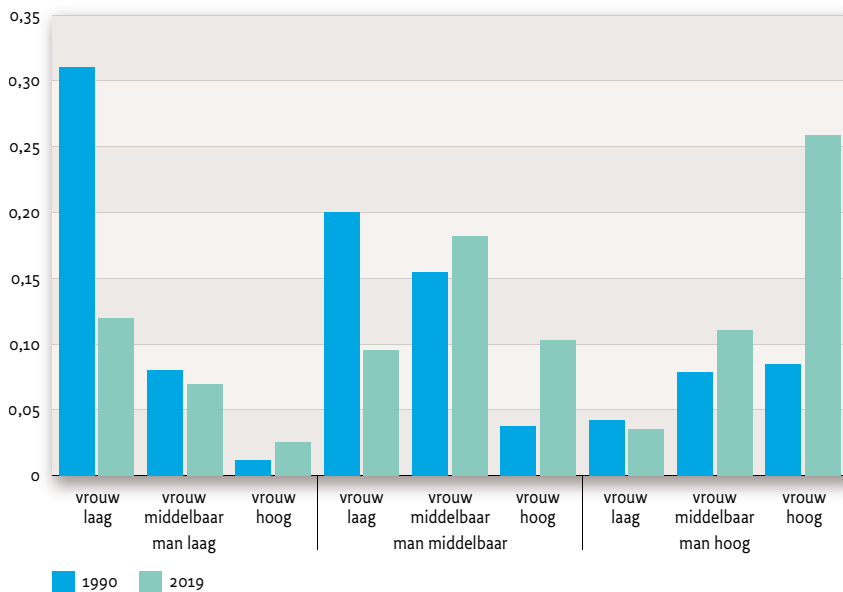
Figuur 1 geeft de aandelen van de combinaties van opleidingsniveaus binnen man-vrouwstellen. In 1990 kwam de combinatie waarbij beide partners een laag opleidingsniveau hadden nog relatief vaak voor (meer dan 30 procent van het totaal), evenals de combinaties waarbij de man een middelbaar opleidingsniveau had bereikt en de vrouw een laag of middelbaar opleidingsniveau had. Bijna dertig jaar later, in 2019, is het aandeel stellen waarbij beide partners een laag opleidingsniveau hebben fors gedaald (tot 12 procent), evenals de combinatie waarbij de man een middelbaar opleidingsniveau heeft en de vrouw een laag opleidingsniveau. Anderzijds is juist het aandeel van stellen waarvan beide partners een hoog opleidingsniveau hebben fors toegenomen (van 8 naar ruim 25 procent). Dat geldt eveneens voor het aandeel van stellen waarvan de man een middelbaar opleidingsniveau heeft en de vrouw een hoog opleidingsniveau.

Deze verschuivingen weerspiegelen deels de stijging van het algehele opleidingsniveau in Nederland en zijn daarnaast mogelijk deels het gevolg van een verandering in selectieve paarvorming.

Om deze effecten te ontrafelen, toont figuur 2 de combinaties van opleidingsniveaus in man-vrouwstellen wanneer partners *random* aan elkaar waren gekoppeld. In 1990 waren er meer mannen en vrouwen met een laag opleidingsniveau (40 en 56 procent, respectievelijk), waardoor er ook bij willekeurige toewijzing van

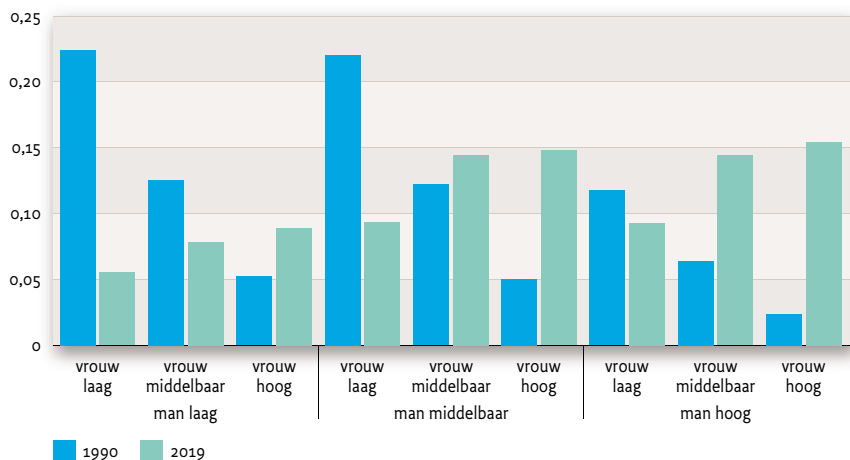
partners veel stellen met beiden een laag opleidingsniveau zouden voorkomen. Omdat er ook een relatief grote groep mannen was met een middelbaar opleidingsniveau (39 procent), zouden er bij willekeurige toewijzing ook veel stellen zijn van een man met een middelbaar opleidingsniveau en een vrouw met een laag opleidingsniveau. Als we vervolgens kijken naar 2019, dan zien we dat door de stijging van het algemene opleidingsniveau het beeld is omgedraaid: bij willekeurige toewijzing zouden nog maar bij weinig stellen beide partners een laag opleidingsniveau hebben. In plaats daarvan zouden we juist veel combinaties verwachten van stellen waarbij beide partners een hoog opleidingsniveau hebben, beiden een middelbaar opleidingsniveau, of een combinatie van beide.

Figuur 1 Waargenomen aandelen opleidingsniveaus paren: 1990 en 2019^a

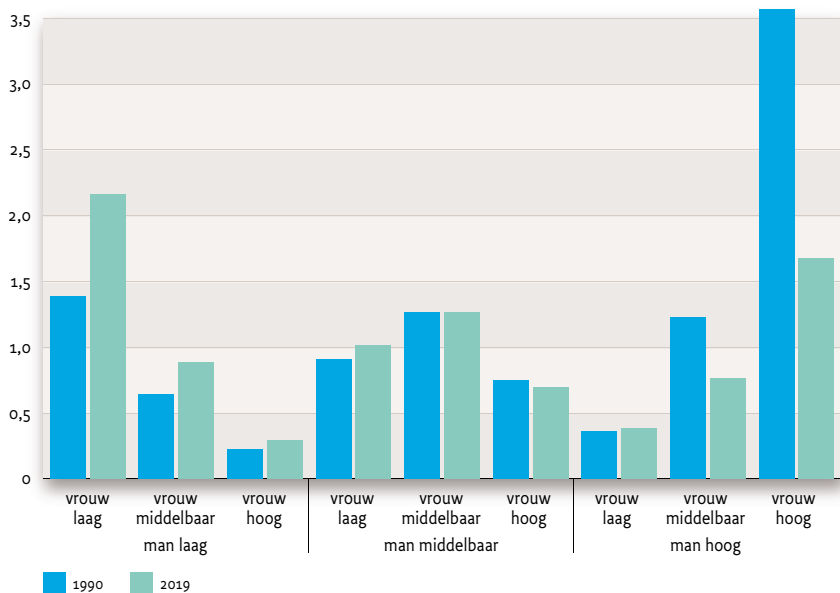
- a De figuur geeft de aandelen binnen man-vrouwstellen van verschillende combinaties van opleidingsniveau van man en vrouw, voor 1990 en 2019.

Figuur 2 **Random bepaalde aandelen opleidingsniveaus paren: 1990 en 2019^a**

- a De figuur geeft de voorspelde aandelen binnen man-vrouwstelen van verschillende combinaties van opleidingsniveaus van man en vrouw, wanneer partners random aan elkaar waren toegewezen, voor 1990 en 2019.

Figuur 3 **Ratio waargenomen en random aandelen opleidingsniveaus paren: 1990 en 2019^a**

- a De figuur geeft de ratio van waargenomen aandelen binnen man-vrouwstelen van verschillende combinaties van opleidingsniveau van man en vrouw, gedeeld door de voorspelde aandelen wanneer partners random aan elkaar waren toegewezen, voor 1990 en 2019.

Figuur 3 geeft de ratio van *waargenomen* aandelen van de opleidingscombinaties gedeeld door de aandelen wanneer partners *random* aan elkaar waren toegewezen, voor zowel 1990 als 2019. Op deze manier ‘corrigeren’ we voor de algehele stijging van het opleidingsniveau van mannen en vrouwen en kunnen we beter duiden of de selectieve paarvorming naar opleidingsniveau is veranderd. In 1990 kwamen meer stellen voor met eenzelfde opleidingsniveau van beide partners dan we op basis van toeval zouden verwachten: de combinaties van laag-laag, middelbaar-middelbaar en hoog-hoog hadden een ratio van boven de 1. Opvallend is dat vooral de combinatie van een man met een hoog opleidingsniveau en een vrouw met een hoog opleidingsniveau veel vaker voorkwam in 1990 dan destijds te verwachten was op basis van toeval (ruim 3,5 keer), wat dus aangeeft dat vooral hoogopgeleide mannen en vrouwen elkaar toen al opzochten (maar daar waren er toen nog niet zoveel van).

Bijna drie decennia later, in 2019, zien we nog steeds een hoge mate van selectieve paarvorming: stellen met eenzelfde opleidingsniveau komen nog steeds vaker voor dan we op basis van toeval zouden verwachten. Opvallend is dat selectieve paarvorming onder personen met een laag opleidingsniveau toegenomen lijkt te zijn, ondanks de enorme daling van deze combinatie als aandeel van alle stellen (van 31 naar 12 procent). Deze daling is dus voornamelijk het gevolg van het stijgende algemene opleidingsniveau (dus: minder laagopgeleiden). Anderzijds komen stellen waarbij beide partners een hoog opleidingsniveau hebben nog steeds vaker voor dan op basis van toeval te verwachten valt, al is de ratio van de waargenomen aandelen en de aandelen op basis van toeval gedaald.

Discussie en conclusie

Mensen met een gelijk opleidingsniveau vormen vaker een stel dan we op basis van toeval zouden verwachten. Dit was al het geval in 1990 en het is in 2019 nog steeds zichtbaar. Mogelijk een verrassende conclusie, aangezien selectieve paarvorming op basis van inkomens nog nauwelijks zichtbaar was in 1990. Het gevonden resultaat suggereert dat selectieve paarvorming die louter op basis van inkomens wordt beoordeeld, een vertekend beeld geeft, aangezien veel vrouwen in 1990 niet of slechts in beperkte mate participeerden op de arbeidsmarkt. Het verschil tussen het potentiële inkomen en het geobserveerde inkomen was daardoor groot. De sterke groei van de arbeidsparticipatie van vrouwen kan daarom een verklaring bieden voor het feit dat inkomens van partners in 2019 wel positieve selectieve paarvorming laten zien – dit vraagt nader onderzoek.

Een stijging in selectieve paarvorming onder laagopgeleiden en een afname in selectieve paarvorming onder hoogopgeleiden sluit aan bij de bevindingen van Eika *et al.* (2019) voor de Verenigde Staten en enkele andere landen. Een openstaande vraag blijft echter wat de kwantitatieve rol van selectieve paarvorming is geweest bij de verklaring van de toegenomen inkomensongelijkheid in Nederland.

De voorgaande analyse kent ook nog enkele beperkingen. Zo is er bijvoorbeeld nog geen rekening gehouden met mogelijke veranderingen in de beslissing om een partner te zoeken of alleen te blijven. Een stijging van het aandeel van alleenstaanden, specifiek onder de lagere inkomens of laagopgeleiden (zie Vethaak en Jongen, 2024), kan de resultaten beïnvloeden.

We hopen met deze bijdrage weer een extra puzzelstukje te hebben toegevoegd aan het onderzoek naar de oorzaken van inkomensongelijkheid en de veranderingen daarin. Tegelijkertijd levert de analyse, zoals bij onderzoek te doen gebruikelijk, ook interessante nieuwe vragen op voor vervolgonderzoek. We kijken ernaar uit om verder onderzoek te doen naar het maatschappelijk relevante onderwerp van de inkomensongelijkheid, en doen dat met trots voortbouwend op het mooie werk van Kees Goudswaard – samen met collega's, precies zoals Kees Goudswaard het graag zou zien – binnen de afdeling Economie van de juridische faculteit van de Universiteit Leiden.

LITERATUUR

- Been, J., M. Knoef, en H. Vethaak (2025), How important is selection into full-time and part-time employment? A new panel data sample selection model for estimating wage profiles, *Journal of Business and Economic Statistics*, te verschijnen
- Caminada, K., M. van den Brakel, K. Goudswaard, H. Vethaak, en J. Been (2021), Inkomensongelijkheid en het effect van herverdeling, in K. Caminada, E. Jongen, W. Bos, M. van den Brakel en F. Otten (red.), *Inkomen verdeeld, trends 1977-2019*, Heerlen/Leiden: Centraal Bureau voor de Statistiek Universiteit Leiden, 41-56
- Chiappori, P.-A. (1988), Rational household labor supply, *Econometrica*, 56(1), 63-90
- Chiappori, P.-A. (1992), Collective labor supply and welfare, *Journal of Political Economy*, 100(3), 437-467
- Christiansen, L., H. Lin, J. Pereira, P. Topalova, en R. Turk (2016), *Individual choice or policies? Drivers of female employment in Europe*, IMF Working Paper, 16/49, Washington D.C.: International Monetary Fund
- Centraal Planbureau (2018), *Arbeidsparticipatie*, CPB Notitie, 20 december, Den Haag: CPB
- Eika, L., M. Mogstad, en B. Zafar (2019), Educational assortative mating and household income inequality, *Journal of Political Economy*, 127(6), 2795-2835
- Euwals, R., M. Knoef, en D. van Vuuren (2011), The trend in female labour force participation: what can be expected for the future?, *Empirical Economics*, 40(3), 729-753
- Frémeaux, N., en A. Lefranc (2020), Assortative mating and earnings inequality in France, *The Review of Income and Wealth*, 66(4), 757-783
- Greenwood, J., N. Guner, G. Kocharkov, en C. Santos (2014), Marry your like: assortative mating and income inequality, *American Economic Review*, 104(5), 348-353.
- Nolan, B., M. Richiardi, en L. Valenzuela (2019), The drivers in income inequality in rich countries, *Journal of Economic Surveys*, 33(4), 1285-1324
- Vethaak, H., J. Been, en E. Jongen (2021), Inkomenspositie partners steeds vaker vergelijkbaar, *ESB*, 106(4802), 462-463

- Vethaak, H., en E. Jongen, 2024, *Stille wateren hebben diepe gronden: een analyse van de inkomensverdeling en haar determinanten over de afgelopen veertig jaar*, Department of Economics Research Memorandum, 2024.01, Universiteit Leiden
- Wang, C., K. Caminada, en K. Goudswaard (2014), Income redistribution in 20 countries over time, *International Journal of Social Welfare*, 23(3), 262-275